

ТИПОЛОГИЧНА КАРТА НА МУЗЕИТЕ В БЪЛГАРИЯ В КОНТЕКСТА НА НЕДВИЖИМАТА СОБСТВЕНОСТ

Надя Гилина, Стефан Петков

TYPOLOGICAL MAP OF MUSEUMS IN BULGARIA IN THE CONTEXT OF REAL ESTATE

Nadia Gilina, Stefan Petkov

Abstract: This article presents a typological map of museums in Bulgaria, analyzing them through the lens of their real estate. The research highlights that real estate is a key factor in museum management, influencing accessibility, condition, and development. The study aims to classify museums by analyzing various aspects, including ownership, building type, location, and scope of activity, to identify major trends and challenges. The classification is structured into several key areas. By ownership, museums are categorized as state, municipal, private, or mixed. State and major municipal museums are generally better funded but face challenges in maintaining historic buildings, while smaller municipal and private museums often struggle with financial limitations. The article also classifies museums by building type: specialized buildings, adapted historical structures, and modern buildings. Adapted historical buildings, in particular, require significant restoration efforts to balance architectural value with modern functionality. Geographically, museums are divided into urban, rural, and those located in natural sites, each with unique roles and challenges. In conclusion, the typological map reveals significant differences between museums, emphasizing the need for customized management and development strategies. It provides valuable insight for creating sustainable plans that address the sector's needs for modernization, accessibility, and high-quality services.

Key words: Museums in Bulgaria; typological map; real estate; cultural heritage; museum management; classification

Увод

Музеите са важни институции, които играят многостранна роля в обществото. Те не само съхраняват и представят културното наследство, но също така активно участват в образователни, социални и икономически процеси, като допринасят за цялостното благополучие и развитие на обществото. Музеите съхраняват и опазват ценни артефакти, произведения на изкуството и исторически документи, които представляват културното наследство на дадена нация или регион. Те гарантират, че тези обекти ще бъдат запазени за бъдещите поколения и ще останат достъпни за изучаване и възхищение. Ето защо ролите и функциите, които изпълняват, а и са в основата на музейното дело могат да се определят в няколко направления, които са: съхранението и опазването на културното наследство, икономическо развитие, образование и обучение, културен обмен и диалог; социална интеграция и участие, изследвания и иновации, и не на последно място доставят естетическо удоволствие и вдъхновение.

От една страна, музеите са платформи за културен обмен и диалог между различни общ-

ности и култури. Те могат да представят различни гледни точки и перспективи, насърчавайки разбирането и толерантността между различните групи хора. С това те предлагат уникални възможности за обучение и образование, като представят исторически факти, културни традиции и научни открития по интерактивен и ангажиращ начин. Организирането на изложби, лекции, работилници и програми, които обогатяват знанията на посетителите и насърчават любопитството и критичното мислене. Допринасяйки за социалната интеграция предоставяйки пространство за срещи и взаимодействие между различни социални групи, насърчавайки участието на различни общности и подкрепящи социалната кохезия.

От друга страна, музеите играят важна роля за националната и регионална икономика. Те са в основата на привлекателността на населеното място, привличат туристи и стимулират свързаните индустрии като хотелиерство, ресторантьорство и транспорт. Те също така създават работни места и подкрепят местните бизнеси. Музеите често участват в научни изследвания и проекти, които допринасят за разширяване на знанията и иновациите в различни области. Те

могат да си сътрудничат с университети, изследователски институти и други организации за провеждане на интердисциплинарни изследвания.

И не на последно място музеите предоставят възможност за естетическо удоволствие и вдъхновение чрез своите колекции и изложби. Те могат да вдъхновят творчески процеси и да стимулират въображението на посетителите.

В контекста на многоаспектността и доброто функциониране на музейното дело на преден план излиза въпроса за недвижимата собственост в която извършват дейността си. Тя придобива ключово значение. Защото недвижимата собственост, в т. ч. и недвижимите имоти не само определя физическото пространство, но и оказва влияние върху достъпността, състоянието и развитието на музейните институции. Настоящата статия се фокусира върху създаването на типологична карта на музеите в България от гледна точка на недвижимата собственост като обект и субект, което е и ключов елемент за нейното управление. Целта е да се направи класификация чрез анализ на различни аспекти, като собственост, тип сграда, местоположение и обхват дейност и да се идентифицират основните тенденции и предизвикателства.

В тази статия ще бъдат разгледани следните ключови въпроси: кои са основните видове музеи в България с оглед на тяхната недвижима собственост, какви предизвикателства съпътстват състоянието и управлението на музейните сгради, както и по какъв начин типологичната карта може да подпомогне по-ефективното планиране и развитие на музейния сектор (Бонева, 2011).

I. Изследователска постановка

Анализът на недвижимата собственост на музеите в България е от съществено значение не само за разбирането на тяхното текущо състояние, но и за планирането на бъдещи стратегии за развитие. Състоянието на сградния фонд, достъпността за посетители, включително хора с увреждания, и възможностите за съвременни експозиционни решения са пряко свързани с вида и състоянието на недвижимата собственост. В този контекст, изследването на връзката между типологията на музеите и техните сгради може да разкрие важни тенденции и предизвикателства, които определят достъпа до културно наследство. Необходимо е да се отбележи, че въпросите, свързани с недвижимата собственост,

често са обвързани с по-широки социално-икономически и културни процеси. Промените в законодателството, политиките за културно наследство, както и тенденциите в туризма, могат да окажат съществено влияние върху развитието на музейните институции. Затова, анализът на типологичната карта ще бъде извършен в контекста на тези по-широки фактори, за да се разкрие комплексното взаимодействие между недвижимата собственост, музейна дейност и социално-културна среда. Целта е да се направи задълбочен анализ на типологията на музеите в България през призмата на недвижимата собственост, като по този начин се допринесе за по-доброто разбиране на предизвикателствата и възможностите пред музейния сектор в направление управление и взимане на решения. Чрез използването на комбинация от теоретични концепции и емпирични данни, изследването цели да създаде полезна рамка за планиране и развитие на музейните институции в страната (Bennett, 2013).

Типологизацията на музеите е фундаментален аспект на музеологията, който позволява систематичното им разграничаване и анализ (Бонева, 2013). Съществуват множество подходи към класификацията, основани на различни критерии като собственост, тематична насоченост, колекционен фонд и архитектурни характеристики. В контекста на настоящото изследване, фокусът е поставен върху типологията през призмата на недвижимата собственост, което предполага разглеждане на музеите като архитектурни и пространствени феномени, съществено влияещи върху техните функции и роля в обществото.

Недвижимата собственост на музеите обхваща широк спектър от архитектурни типове – от специално проектирани музейни сгради до адаптирани исторически структури. Всеки от тези типове носи специфични характеристики, които определят пространствената организация на експозицията, достъпността за посетители и възможностите за съхранение и консервация на колекциите (Falk & Dierking, 2016). Разглеждането на музеите като недвижима собственост изисква интердисциплинарен подход, съчетаващ музеология, архитектурна теория и културна география. Теоретичните модели за анализ на недвижимата собственост в музейния контекст включват концепции за пространствена организация, достъпност и устойчивост. Пространствената ор-

ганизация се отнася до начина, по който е структурирано вътрешното пространство на музея, включително разположението на експозиционните зали, хранилищата и обществените зони. Достъпността включва както физическия достъп за различни групи посетители, така и достъпа до информация и културно съдържание. Устойчивостта се отнася до способността на музея да функционира ефективно в дългосрочен план, като се отчитат икономическите, социалните и екологичните фактори. В рамките на настоящото изследване, типологичната карта на музеите в България ще бъде изградена на базата на комбинация от качествени и количествени данни, събрани от различни източници, включително официални регистри, музейни архиви и теренни проучвания. Анализът ще се фокусира върху идентифицирането на основните типове музеи по критерии като собственост (държавна, общинска, частна), тип сграда (специализирана, адаптирана, нова) и местоположение (градски, селски, природни обекти). Този комплексен подход ще позволи създаването на детайлна и информативна типологична карта. Чрез тази теоретична рамка се цели да се осветлят връзките между типологията на музеите и техните характеристики, свързани с недвижимата собственост, както и да се идентифицират специфичните предизвикателства и възможности, пред които са изправени музеите в България. Прилагането на междудисциплинарния подход дава възможност за обхващане на множество гледни точки и за създаване на задълбочен анализ, който да допринесе за подобро разбиране и развитие на музейния сектор (Greenhill, 1992). Създаването на типологична карта ще визуализира разпределението на музеите по типове (Macdonald, 2011) недвижима собственост, местоположение и състояние, позволявайки идентифициране на пространствени закономерности и регионални различия.

II. Типологична карта на музеите в България

1. Класификация на музеите по тип собственост

Съгласно чл. 27 ал. 1 от ЗАКОН ЗА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО по форма на собственост музеите са държавни, общински, частни и със смесено участие.

1.1. Държавни музеи

Държавните музеи в България представляват значителен дял от културната инфраструктура,

като са разположени предимно в големите градове и културни центрове. Тези институции често са разположени в специално проектирани или исторически значими сгради, които са национално културно наследство. Анализът на недвижимата собственост на държавните музеи разкрива тенденция към централизирано управление и финансиране, което позволява осъществяването на мащабни проекти за реставрация и модернизация.

Състоянието на сградния фонд на държавните музеи варира, но като цяло се наблюдава стремеж към подобряване на техническата инфраструктура и достъпността за посетители. Модернизацията включва внедряване на съвременни технологии за експониране и съхранение на колекциите, както и подобряване на енергийната ефективност на сградите (Parry, 2007). Въпреки това, някои исторически сгради изискват спешни реставрационни дейности, които са свързани със значителни финансови ресурси.

Примери като Националния исторически музей и Националната художествена галерия илюстрират тенденцията към мащабни проекти за реставрация и модернизация. Тези институции са не само културни средища, но и значими туристически атракции, което налага поддържането на високо ниво на качество на сградния фонд и експозициите. Същевременно, е необходимо да се обърне внимание и на по-малките държавни музеи, които често са изправени пред финансови затруднения и нужда от инвестиции в недвижимата собственост.

1.2. Общински музеи

Общинските музеи в България играят важна роля в съхраняването и популяризирането на местното културно наследство. Те са разположени в различни населени места и често са разположени в адаптирани исторически сгради, които са част от архитектурното наследство на региона. Анализът на недвижимата собственост на общинските музеи показва зависимост от местното финансиране, което може да варира в зависимост от икономическото състояние на общината.

Финансовите ресурси за поддръжка и развитие на общинските музеи често са ограничени, което води до проблеми със състоянието на сградния фонд и необходимостта от ремонтни дейности. Въпреки това, много общини активно работят за подобряване на инфраструктурата на музеите и привличане на посетители. Регионалните различия в достъпността и състоянието на

сградите са значителни.

Примери като регионалните исторически музеи показват, че те имат много голямо значение за развитието на културния туризъм. Много от тези музеи притежават сгради, които имат голяма архитектурна и историческа стойност, но често се нуждаят от реставрация. За това е нужно активно съдействие от общинските и държавните власти.

1.3. Частни музеи

Частните музеи в България се отличават с голямо разнообразие в тематичната насоченост и експозициите. Те често са създадени по инициатива на колекционери или наследници на културни ценности и се разполагат в различни типове сгради, от специализирани пространства до адаптирани жилищни сгради. Анализът на недвижимата собственост на частните музеи показва, че те разчитат на частно финансиране, което им позволява гъвкавост в управлението и развитието.

Частната инициатива е изключително важна за развитието на културния сектор. Частните музеи, често, предлагат уникални експозиции, които привличат специализирани посетители. Състоянието и достъпността на частните музеи варира. Те зависят много от възможностите на собствениците.

Примери като частните художествени галерии и музеи показват, че те имат важна роля в популяризирането на съвременното изкуство и култура. Необходимо е да се осигури подкрепа за частните музеи от държавата и общините, за да се гарантира тяхната устойчивост и развитие.

1.4. Смесена собственост

Смесената собственост представлява форма на управление, при която държавни и частни интереси се обединяват за развитието на музеите. Тази форма на собственост позволява комбинирането на държавно финансиране с частна инициатива, което води до по-ефективно управление и развитие на музейните институции.

Примерите за смесена собственост в музейния сектор са все още ограничени, но се наблюдава тенденция към нарастване на интереса към тази форма на управление. Необходимо е да се създаде ясна правна рамка и да се насърчава сътрудничеството между държавни и частни структури за развитието на музеите със смесена собственост.

2. Класификация на музеите по тип сграда

2.1. Специализирани музейни сгради

Специализираните музейни сгради са проектирани с цел да отговорят на специфичните изисквания на музейната дейност. Те се отличават с функционална организация на вътрешното пространство, подходящо осветление и климатизация, както и системи за сигурност и контрол на достъпа. Тези сгради често са архитектурни шедеври и привличат посетители не само с експозициите си, но и с архитектурната си стойност. Поддръжката на специализираните музейни сгради изисква значителни финансови ресурси

Примери като Националната художествена галерия илюстрират тенденцията към изграждане на специализирани музейни сгради, които отговарят на съвременните изисквания за музейно дело. Необходимо е да се насърчава изграждането на нови специализирани музейни сгради, както и да се поддържа и модернизира съществуващият сграден фонд.

2.2. Адаптирани исторически сгради

Адаптираните исторически сгради представляват значителен дял от музейния фонд в България. Те често са разположени в стари жилищни или административни сгради, които са преустроени за музейни цели. Тези сгради носят със себе си историческа и архитектурна стойност, което добавя допълнителна привлекателност за посетителите. Те често се нуждаят от реставрационни дейности, за да се съхрани тяхната автентичност (Witcomb, 2003).

Предизвикателствата, свързани с адаптацията и съхранението на исторически сгради, са свързани с необходимостта от балансиране между съхранението на архитектурната стойност и осигуряването на съвременни условия за музейна дейност. Тези сгради често имат ограничения по отношение на достъпността и функционалността, което налага прилагането на иновативни решения за експониране и обслужване на посетителите. Също така, поддръжката на такъв тип сгради е по-скъпа и изисква специални умения.

Примерите за адаптирани исторически сгради включват къщи музеи, етнографски музеи и регионални исторически музеи. Тези музеи често са разположени в сгради, които са свързани с живота и дейността на известни личности или с историята на региона. Необходимо е да се осигури финансиране и подкрепа за реставрацията и модернизацията на адаптираните исторически

сгради, за да се гарантира тяхното съхранение и ефективно функциониране.

2.3. Съвременни музейни сгради

Съвременните музейни сгради в България са сравнително малък, но нарастващ дял от музейния фонд. Те се отличават с иновативни архитектурни решения, функционална организация на вътрешното пространство и използване на съвременни технологии за експониране и обслужване на посетителите. Тези сгради често са проектирани с цел да се интегрират в градската среда и да привличат нови аудитории.

Съвременните музейни сгради се отличават с високо ниво на енергийна ефективност и достъпност. Тези сгради често са оборудвани със съвременни системи за климатизация, осветление и сигурност, които гарантират комфорта и безопасността на посетителите и колекциите. Също така, те най-често позволяват гъвкавост, за промяна на експозициите.

Примерите за съвременни музейни сгради включват някои художествени галерии и музеи за съвременно изкуство. Необходимо е да се насърчава изграждането на нови съвременни музейни сгради, които да отговарят на съвременните изисквания за музейно дело и да привличат по-голям брой посетители.

3. Класификация на музеите по географско разположение:

3.1. Градски музеи

Градските музеи в България са концентрирани в големите градове и културни центрове. Те се отличават с разнообразие в тематичната насоченост и експозициите, както и с голям брой посетители. Анализът на недвижимата собственост на градските музеи показва, че те често се разполагат в централни градски зони, които са лесно достъпни за посетителите (Simon, 2010).

Влиянието на градската среда върху музейната дейност и посещаемостта е значително. Градските музеи често са част от културни маршрути и туристически атракции, което им позволява да привличат голям брой посетители. Същевременно, те са изправени пред предизвикателства, свързани с ограниченото пространство и необходимостта от интегриране в градската среда.

Примерите за градски музеи включват национални и регионални исторически музеи, художествени галерии и музеи за съвременно изкуство. Тези музеи играят важна роля в културния

живот на града и привличат туристи и посетители от различни възрастови групи и интереси.

3.2. Селски музеи

Селските музеи в България играят важна роля в съхраняването и популяризирането на местното културно наследство. Те се отличават с етнографски и исторически експозиции, които представят бита и традициите на региона. Анализът на недвижимата собственост на селските музеи показва, че те често се разполагат в адаптирани исторически сгради или в музеи на открито.

Ролята на селските музеи е много важна за съхранението на културното наследство на малките населени места. Често те са единственото място, където се съхраняват предмети и традиции от местния бит. Най-големите проблеми са свързани с финансирането и поддръжката, поради ограничените ресурси на малките населени места.

Примери за селски музеи включват етнографски комплекси, къщи музеи и музеи на открито. Тези музеи са важни за развитието на културния туризъм в селските райони и привличат посетители, които се интересуват от местната история и култура.

3.3. Музеи в природни обекти

Музеите в природни обекти са специфичен тип музеи, които са разположени в природни забележителности и национални паркове. Те се отличават с експозиции, които представят природното и културното наследство на региона. Анализът на недвижимата собственост на музеите в природни обекти показва, че те често се разполагат в специално проектирани сгради, които се вписват в природната среда.

Тези музеи имат изключителна роля в образоването на посетителите за нуждата от опазване на околната среда. Също така, те съчетават в себе си природни и културни забележителности, което ги прави уникални. Създаването и поддръжката на такива музеи е много специфично и трябва да се съобрази с редица екологични норми.

Примери за музеи в природни обекти включват посетителски центрове в национални паркове, музеи за природни науки и археологически музеи, разположени в природни забележителности. Тези музеи привличат посетители, които се интересуват от природата и културата на региона.

4. Класификация по вид музеен обхват/значение

4.1. Вписаните в Списъка на световното наследство на ЮНЕСКО.

Съгласно чл. 1 от Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване на световното културно и природно наследство в категорията „недвижимо културно наследство“ се включват: паметниците: архитектурни произведения, скулптури или монументална живопис, археологически елементи или структури, надписи, пещери и групи от елементи с изключително световно значение от гледна точка на историята, изкуството или науката и ансамблите: групи от отделни или сборни конструкции, които поради своята архитектура, своето хармонично единство или своята интеграция в околната среда имат изключително световно значение от гледна точка на историята, изкуството или науката. Те трябва да отговарят на ред критерии, като част от тях са: да представляват шедьовър на човешкия творчески гений; да демонстрират важен обмен на човешки ценности за определен период от време или в рамките на една културна област в света; да са уникално или поне изключително свидетелство за културна традиция или за цивилизация, която е жива или е изчезнала и др.

България има седем обекта на недвижимото културно наследство вписани в ЮНЕСКО и това са: Боянската църква (1979); Мадарски конник (1979); Казанлъшка гробница (1979); Ивановски скални църкви (1979); Старият град Несебър (1983); Рилски манастир (1983) и Свещарската гробница – включена 1985 г.

4.2. Национално значение

Националните музеи са водещи културни институции, които отразяват националната история, култура и природно наследство на България. Те се отличават с богати колекции, научна дейност и образователни програми, които достигат до широка аудитория. Тези музеи често са разположени в специално построени сгради или в значими исторически обекти, които са национално културно наследство.

Те играят ключова роля в опазването и популяризирането на националната идентичност и културно наследство. Те са центрове за научни изследвания, образователни програми и културни събития. Националните музеи са често финансирани от държавата, и са задължени да представят на населението богатството на националната история.

4.3. Регионално значение

Регионалните музеи са културни институции, които представят историята, културата и природното наследство на определен регион. Те се отличават с колекции, които отразяват спецификата на региона, и с образователни програми, насочени към местната общност. Регионалните музеи често са разположени в исторически сгради или в адаптирани пространства, които съхраняват духа на региона.

Те играят важна роля в съхраняването и популяризирането на местното културно наследство. Те са центрове за научни изследвания, образователни програми и културни събития, които обогатяват културния живот на региона. Регионалните музеи си сътрудничат с местните общини и културни институции, за да създават интересни и достъпни експозиции.

4.4. Общинско значение

Общинските музеи са културни институции, които представят историята и културата на дадена община. Те се отличават с колекции, които отразяват местните традиции и занаяти, и с образователни програми, насочени към местната общност. Общинските музеи често са разположени в малки исторически сгради или в адаптирани пространства, които съхраняват духа на общината.

Те играят важна роля в съхраняването и популяризирането на местното културно наследство. Те са центрове за образователни програми и културни събития, които обогатяват културния живот на общината. Общинските музеи разчитат на общинско финансиране и сътрудничат с местните училища и културни институции, за да създават достъпни експозиции.

4.5. Частни музеи

Частните музеи са културни институции, които са създадени и управлявани от частни лица или организации. Те се отличават с колекции, които отразяват личните интереси на създателите, и с иновативни експозиции. Частните музеи често са разположени в нестандартни пространства или в специално построени сгради.

Те играят важна роля в разнообразяването на културното предлагане. Те са центрове за културни събития и иновативни експозиции, които привличат нова аудитория. Частните музеи разчитат на частно финансиране и често си сътрудничат с други културни институции, за да създават интересни и достъпни експозиции.

Тук може да се направи и втори разрез в

дълбочина – показващ вариациите по вид и функционалност на музейното дело и музеите, по запазването на културното наследство в посока:

Музеи на открито:

Музеите на открито представят културно или природно наследство в неговата автентична среда. Те се отличават с експозиции, които пресъздават традиционния бит и занаяти, или с природни обекти, които са защитени. Музеите на открито често са разположени в етнографски комплекси или в природни паркове.

Те играят важна роля в съхраняването и популяризирането на културното и природно наследство. Те са центрове за образователни програми и културни събития, които привличат туристи и местни жители. Музеите на открито се нуждаят от специална поддръжка, за да се запази тяхната автентичност и да се защитят експонатите от атмосферни влияния.

Къщи музеи:

Къщите музеи са културни институции, които са създадени в домовете на известни личности. Те се отличават с автентична атмосфера и с експозиции, които представят живота и дейността на тези личности. Къщите музеи често са разположени в исторически сгради, които са съхранили духа на времето.

Те играят важна роля в съхраняването и популяризирането на паметта за известни личности. Те са центрове за образователни програми и културни събития, които привличат посетители, интересувани се от история и култура. Къщите музеи често си сътрудничат с литературни и исторически дружества, за да създават интересни и достъпни експозиции.

Съвременни интерактивни музеи:

Съвременните интерактивни музеи използват модерни технологии (Black, 2012), за да създадат ангажиращи и образователни експозиции. Те се отличават с интерактивни инсталации, виртуална реалност и мултимедийни презентации. Съвременните интерактивни музеи често са насочени към млада аудитория и към семейства.

Те играят важна роля в популяризирането на културното и научно наследство. Те са центрове за образователни програми и иновативни експозиции, които привличат нова аудитория. Съвременните интерактивни музеи се нуждаят от редовно обновяване на технологиите и от поддръжка на интерактивните инсталации.

Заклучение

Настоящата статия представи типологична карта на музеите в България през призмата на недвижимата собственост, като анализира различни аспекти, свързани със собствеността, типа сграда, географското разположение и вид дейност и значение. Изследването разкрива значителни различия между музеите в зависимост от тези критерии, което налага необходимостта от индивидуализирани подходи към управлението и развитието на музейните институции.

Анализът на типологичната карта показва, че държавните и големите общински музеи като цяло се отличават с по-добро техническо състояние и степен на модернизация, но са изправени пред предизвикателства, свързани с поддръжката на исторически сгради и осигуряването на достъпност за хора с увреждания. Малките общински и частни музеи често са изправени пред финансови затруднения и нужда от инвестиции в недвижимата собственост, но предлагат уникални експозиции и играят важна роля в съхраняването на местното културно наследство.

Географското разположение също оказва влияние върху функционирането на музеите. Градските музеи са по-лесно достъпни и привличат голям брой посетители, докато селските музеи и музеите в природни обекти имат специфична роля в съхраняването на местното културно и природно наследство.

Чрез използването на модерни технологии, днешните музеи успяват да създадат завладяващи и познавателни експозиции, които успешно достигат до по-широка и нова публика. Тези музеи са важни за популяризирането на културното и научно наследство, но изискват редовно обновяване на технологиите и поддръжка на интерактивните инсталации.

В заключение, типологичната карта на музеите в България предоставя ценна информация за състоянието и предизвикателствата пред музейния сектор. Тя може да послужи като основа за разработване на стратегии за устойчиво развитие на музеите, които да отговарят на съвременните изисквания за достъпност, модернизация и качество на услугите.

Литература

Бонева, В. (2011) „Българските музеи и музейни ценности в европейската дигитална библиотека Европеана“, *Паметници, реставрация и музеи*, бр. 1 – 2, с. 85–94.

(Boneva, V. (2011) „Balgarskite muzei i muzeini tsennosti v evropeiskata digitalna biblioteka Europeana“, *Pametnitsi, restavratsiya i muzei*, br. 1 – 2, s. 85–94.)

Бонева, В. (2013) „Мемориалните музеи в България: пазители на историческата памет и/или стожери на националната идентичност“, *Музеят и градът. Сборник с доклади от Национална научна конференция, посветена на 50-годишнината на Музея на занаятите*. Троян.

(Boneva, V. (2013) „Memorialnite muzei v Balgariya: paziteli na istoricheskata pamet i/ili stoheri na natsionalnata identichnost“, *Muzeiat i gradat. Sbornik s dokladi ot Natsionalna nauchna konferentsiya, posvetena na 50-godishninata na Muzeia na zanaiatite*. Troyan.)

Bennett, T. (2013) *The birth of the museum: History, theory, politics*. Routledge, 288 p.

Black, G. (2012) *Transforming museums in the twenty-first century*. Routledge, 288 p.

Falk, J. H., & Dierking, L. D. (2016) *The museum experience revisited*. Routledge, 416 p.

Greenhill, E. H. (1992) *Museums and the*

Shaping of Knowledge. Routledge. 244 p.

Macdonald, S. (Ed.). (2011) *A companion to museum studies*. John Wiley & Sons, 555 p.

Parry, R. (2007) *Recoding the museum: Digital heritage and the technologies of change*. Routledge, 161 p.

Simon, N. (2010) *The participatory museum. Museum 2.0.*, 349 p.

Witcomb, A. (2003) *Re-imagining the museum: Beyond the mausoleum*. Routledge, 32 p.

Assoc. Prof. Nadia Gilina, PhD
University of National and World Economy,
Real Estate Department
1700 Sofia, Student Town, UNWE, cab. 1094
E-mail: ngilina@unwe.bg

Assistant Stefan Petkov, PhD Student
University of National and World Economy,
Real Estate Department
1309 Sofia, Zhk Ilinden 71
E-mail: petkovbroker@gmail.com